

негодонька./ *Козак зажурився* [3, с. 167]. Допоміжне слово-символ *вода* в таких випадках цілком десемантизується як символ очищення і зберігає за собою асоціації *вода – сльози*, посилюючи трагічне смислове навантаження лексеми *явір*.

У багатьох аналізованих текстах слово *береза* може виступати як символічно значущий елемент, який, зберігши лише частково первісну семантику «смуток, жаль», формує певне смислове навантаження центральної картини.

Назва дендросемізма *барвінок* походить від латинського слова, що в перекладі означає «перемагати». За іншими тлумаченнями – від близького до нього слова із значенням «обв'язувати», «обвивати». Поширений і оспіваний в народі барвінок здавна. Значне місце як символ займав він ще у віруваннях давніх слов'ян. Рослина щедро оспівана у Шевченка, яка символізує трагічну долю незаміжньої жінки: *І твої барвіночок хрещатий/ Заріс богилою, ждучи/ Тебе, не квітчану* [3, с. 84]. Як зазначає Йосип Берко: «Поетична творчість Шевченка повна світом рослин у розмаїтті його форм та образів» [1, с. 28].

Отже, проаналізувавши «Кобзар» Шевченка, можна зробити певні висновки. Найчастіше зустрічаються такі дендросемізми, як *тополя, калина, рожга, дуб, береза, вишня, терен*. Семантизація цих слів-символів може відбуватися в кількох напрямках: це і символи краси, молодості, кохання і символи Батьківщини. Якщо розташувати символи-дендросемізми у порядку зростання слововживань, то вибудується такий ряд: *билина – ряс – терен – барвінок – мак – береза – верба – дуб – явір – рожга – тополя – калина*. Як бачимо, найбільш вживаною є лексема *калина* (зустрічається 83 рази), далі йде *тополя* (97 разів) та *рожга* (87 разів). Найменш вживаними виявилися *барвінок, рута, ряс, биліна*. Функціонування цих слів у текстах залежить від біологічної поширеності рослин на території краю та від особливого ставлення до них у певній місцевості.

Література

1. Берко Й. Світ рослин у мистецтві та поезії Тараса Шевченка. Львів : Манускрипт, 2019. 636 с.
2. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980.
3. Шевченко Т. Г. Кобзар. Київ : Наукова думка, 1984. 223 с.

Єлизавета Судак

Науковий керівник – Микола Гуменний

Особливості конфліктів у романах І. Франка й

Е. Золя «Борислав сміється» й «Жерміналь»

Художні особливості романів «Борислав сміється», «Перехресні стежки» і «Жерміналь» досліджувались монологічно (С. К. Бисикало «Художнє багатство повісті «Борислав сміється», М. Ільницький «Повість «Перехресні стежки» і проблема художнього новаторства І. Франка», П. Гаммара «Эмиль Золя «Жерминаль», Н. Асанов «Жерминаль» Э. Золя как социальный роман» та ін.). Ми спробуємо дати порівняльний аналіз розвитку конфліктів у зазначених вище романах.

Конфлікт є основою внутрішньої організації сюжету і «одним з виразних чинників формування змісту літературного твору» [5, с. 161]. У дослідженні простежується зародження конфліктів, їх розгортання на історичному тлі, кульмінація та розв'язка. «Художній конфлікт як створений письменником енергоносієм художнього світу має в собі зародок цілісності твору, авторського світобачення, естетичну мотивацію всіх компонентів твору» [4, с. 382].

Як слушно зазначає літературознавець Т. Н. Денисова, «...поняття «сюжет» і «конфлікт» тісно пов'язані між собою. Водночас конфлікт виступає і формальним організатором композиції – до його розв'язання зводиться вся дія роману, навколо нього групуються персонажі, в ньому сходяться в єдиний вузол усі життєві зв'язки, відбиті в романі, участю в певному конфлікті вимірюється цінність героїв» [2, с. 36–37].

У проаналізованих романах можна виділити головний конфлікт, який є спільним – народ і влада. Адже, як зауважує Б. Гімelfарб, «уся поведінка людини визначається її класовою приналежністю, обставинами, умовами її життя і боротьби за існування, суспільними відносинами» [4, с. 103].

Щодо умов існування, то саме вони є рушійною силою розгортання конфлікту в романі Е. Золя «Жерміналь»: «Свеча озаряла только часть спальни, квадратной комнаты в два окна, заставленной тремя кроватями. Кроме кроватей, тут был еще шкаф, стол и два старых стула орехового дерева, темными пятнами выделявшихся на фоне светло-желтых стен. Вот и вся обстановка. На гвоздях висела старая одежда, для кувшина с водой и глиняной миски, служившей

тазом для умивання, место нашлось только на полу...» [3, с. 20], «кофе в доме кончилось, пришлось заварить кипятком вчерашнюю гущу; затем Катрин подсластила эту бурду, положив в кофейник немного сахарного песка» [3, с. 28]. Так живуть шахтарі в селищі Двісті Сорок. Вони працюють з ранку до ночі, залишаючи своє здоров'я під землею, у шахті, а добробуту не додається: «Ожесточенная, тяжкая борьба за скудный заработок все заслоняла. Они не чувствовали, что кругом струится вода, что от сырости у них пухнут ноги, что все тело сводит судорога – в таком неудобном положении приходится работать; не замечали духоты и мрака, из-за которых они чахли, словно растения, вынесенные в подвал» [3, с. 58]. Даючи опис життя робітників, автор готує підґрунтя для виникнення конфлікту. Як слушно зазначає Н. Асанов, «...основний композиційний принцип роману – протиставлення. Протиставлення, яке охоплює весь сюжет: шахтарі – Компанія, виникає в романі не одразу, а, виникнувши, поступово наростає» [1, с. 34].

У романі «Борислав сміється» український письменник також готує підґрунтя для основного конфлікту за допомогою опису, здавалось би нічого не значущого – декількома штрихами змальовує вбрання багатих панянок під час закладин фундаменту будинку: «Дами ті – були то по більшій часті старі і погані жидівки, котрі недостачу молодості і краси старались покрити пишним і виставним багатством. Шовки, атласи, блискуче каміння і золото так і сяло на них. Вони щохвилі обережно обзирали свої сукні, щоб не сплямити дотиком о цеглу, каміння або о не менше брудних робітників» [6, с. 260]. Автор готує реципієнта до сприйняття основної проблеми твору, акцентуючи увагу на найменших дрібницях, що допоможуть створити потрібний емоційний фон. Говорити про еволюцію головного конфлікту (народ – влада) можна з того моменту, коли після нещасного випадку з Бенедьою Синицею будівничий відмовляє йому у роботі. За допомогою конструктивного діалогу митець змальовує зародження, можливо, на підсвідомому рівні, розуміння головним героєм своєї безпомічності перед подібними ситуаціями:

«– Я впився? – скрикнув здивований Бенедьо. – Пане будовничий, я ще, відколи живу, не був п'яний... Хто вам то сказав?

– О, так, тобі лиш повір, то ти готов присягатися, що й не знаєш, як виглядає горівка. Ні, пуста твоя робота – присягайся, як хоч, я тебе на роботу не прийму!

– Але ж, пане будівничий, майте бога в серці! Що я вам винен! Я ту своє здоров'я стратив, ледве троха видужав, а як ви мя тепер наженете, то де я собі зароблю, хто мя прийме?

– А най тя приймає, хто хоче, мене то що обходить! Мені прецінь вільно приймати або не приймати на роботу, кого мені подобаєсь!» [6, с. 297].

Підсилює загальне звучання проблеми і сконденсоване змалювання письменником людського відчаю: «Звільна, важкою ходою повзли дні за днями, і життя в Бориславі для робочих людей ставало чимраз тяжче і тяжче. Здалека і зблизка, з гір і з долів, з сіл і з місточок день у день сотні людей плили-напливали до Борислава, як пчоли до улія. Роботи! Роботи! Якої-небудь роботи! Хоть би й найтяжчої! Хоть би й найдешевшої! Щоб тільки з голоду не згинуть!» [6, с. 368].

Назріванням конфлікту між шахтарями і наглядачами у романі «Жерміналь» можна назвати момент з аварійним станом шахти. Саме через аварійний стан шахти виникає сутичка між робітниками і Негрелем: робітники не хочуть ремонтувати кріплення, хоча існує загроза життю; вони отримують гроші за кожну вагонетку вугілля. Якщо вони займуться кріпленням, зароблять менше грошей, яких і так небагато: «Уже никто не старался сдерживать голос, люди, перемазанные углем, продрогшие в долгие минуты ожидания, обвиняли Компанию в том, что половину рабочих убивают в шахте, а другую морят голодом» [3, с. 69].

Паралельно з цією конфліктною ситуацією ми простежуємо і конфлікт у душі Етьєна: він вагається, чи залишитися на шахті, чи йти шукати іншої роботи, як він вирішив після першого дня, проведеного в селищі. Етьєн вирішує залишитися, чим зумовлює назрівання і вибух основного конфлікту: «И вот Этьен решил остаться. Быть может, ему вспомнились светлые глаза Катрин, взгляд, которые она бросила, уходя в поселок. А возможно (скорее всего именно это и действовало), его привлек ветер возмущения, подувший в угольных коях. Он и сам оттого не знал. Но он решил опять спуститься в шахту, чтобы страдать и бороться...» [3, с. 80]. Він починає активну агітацію (за відстоювання своїх прав) у селищі. Агітація – з одного боку і байдужість влади до потреб шахтарів з іншого – зіткнення неминуче.

Це підтверджує і Етьєн: «...Только одной мыслью сердце горит: скорее бы, скорей нам смести буржуев!» [3, с. 72]. У думках Етьєна вже не виникає конфлікту, чи правильно він робить, підбурюючи людей повстати на захист своїх прав: він – ватажок.

Якщо в романі «Жерминаль» зародження і розгортання основного конфлікту відбувається більшою мірою завдяки детальним описам інтер'єру та праці шахтарів, а у «Бориславі сміється» – завдяки декільком художнім штрихам на початку роману, то в «Перехресних стежках» велику роль відіграють діалоги, з яких ми дізнаємося про розташування конфліктуючих сторін. Підґрунтя конфлікту ми бачимо майже з перших сторінок твору в ході розмови Рафаловича зі Стальським: «Чого се він признається до мене? – думав Рафалович. – Чого тішиться і засакає, мовби ми були бог зна якими приятелями?», «Що воно значить, що на вступі в нове життя мені перебігає дорогу отся скотина в людській подобі?..» [6, с. 179]. Рафалович ніби підсвідомо відчуває назрівання конфлікту (сутички між ними виникали ще за молодих років Рафаловича, коли Стальський був інструктором). Неприязнь залишилася з обох боків. Для Рафаловича залишається незрозумілим, навіщо Стальський підлещується до нього: «...О, яка то була радість, коли я прочитав у «Народівці», що мій елев, пан Євгеній Рафалович, одержав на львівським університеті степень доктора прав. Прошу вірити!.. Ну, що, адже пан ані брат мені, ані сват... а вже таке дурне серце в чоловіка, тішиться чужим щастям, сумує чужим смутком так, як своїм власним. Євгенію, не знати чому, в тій хвилі причулося жалібне м'явкотання катованого kota» [6, с. 180].

Доктор Рафалович приїхав до міста з тим, щоб допомагати селянам відвойовувати в суді справи. Як слушно зазначає дослідник М. К. Наєнко у монографії «Іван Франко: тяжіння до модернізму»: «...Євген Рафалович – модерний інтелігент, і тому під свою народно-визвольну місію збирається підвести правову базу. Це свідчить про утвердження в літературі нового, інтелектуального героя» [6, с. 39]. Але відразу ж натикається на, поки що, завуальовані застереження, як от у розмові зі старостою: «...Пан меценас не візьмуть мені то за зле, коли скажу по ширості. Я старий чоловік і хотів би мати в повіті спокій inpoliticis (у політичних справах (лат.)). – Ред.). Жодних там зборів, читалень, агітацій, товариств. Я чув, що пан меценас мають троха демагогічні амбіції. Прошу не гніватися, говорю, що думаю. Я просив би дуже і дуже, щоб мені не тес... Прошу, пане меценасе, до побачення, і нехай се буде між нами, але пам'ятайте, не робіть мені неприємностей!» [6, с. 188].

Конфліктна ситуація набуває найвищого напруження під час обвалу шахти, коли Етьєн, Катрін і Шаваль залишились у замкненому обмеженому просторі. Саме тут Шаваль провокує Етьєна на конфлікт, знаючи, що розв'язка повинна статися саме тут, під землею. Е. Золя з великою майстерністю створює напружену ситуацію – кожна година наближає нас до неминучої розв'язки – вбивства Шавалю. Конфлікт таким чином вичерпано, але не менш жахлива постконфліктна ситуація: тіло вбитого Шавалю знаходиться весь час у воді поряд з Етьєном і Катрін, що є однією з причин божевілля дівчини.

Література

1. Асанова Н. А. Жерминаль Э. Золя как социальный роман. *Проблемы истории зарубежной литературы*. Л. : ЛГУ, 1983. Вып. 2. 160 с.
2. Денисова Т. Роман і проблеми його композиції. Київ : Наукова думка, 1968. 220 с.
3. Золя Ругон-Маккары. Жерминаль. Собрание сочинений : в 26-ти т. М. : Госиздат. худ. лит. 1963. Т. 10. 576 с.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Ткаченко А. О. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). Київ : Правда Ярославичів, 1997. 448 с.
6. Франко І. Зібрання тв.: у 50-ти т. Київ : Наукова думка, 1978. Т. 15. 512 с.

Карина Ширяєва

Науковий керівник – **Наталія Яремчук**

Поетикальна своєрідність сонетної форми в ліриці В. Симоненка

Спираючись на здобутки сучасної науки, ми прагнемо відобразити особливості творчого доробку митця, що дає змогу дослідити творчий характер, естетичну природу творів, висвітлити процеси самоутвердження героїв. На разі, слід зосередити увагу на творчій спадщині неперевершеного митця слова Василя Симоненка.

До поетичної спадщини Василя Симоненка у літературно-критичних розвідках зверталися М. Жулинський, Д. Наливайко, Є. Сверстюк, М. Наєнко, М. Ільницький, Б. Рубчак, В. Неділько, В. Захарченко, М. Слабошпицький, Л. Плющ, Г. Гармаш, Ю. Бедрік. Важливі спостереження,